

Paul Groenendijk

DE ZWARTE MADONNA

**De onfortuinlijke geschiedenis
van een Haags woningbouwcomplex**

Uitgeverij 010, Rotterdam 2010

**Sommige wooncomplexen zijn dusdanig bijzonder
dat Haag Wonen graag bijdraagt aan
een publicatie.
Dit geldt zeker voor de Zwarte Madonna.
Onmiskenbaar en herkenbaar een
Carel Weeber ontwerp.**

Het was voor sommigen een smaakmakend, maar zeker ook een spraakmakend wooncomplex waarin enkele duizenden huurders van VZOS en daarna Haag Wonen met plezier hebben gewoond.

De bewoners voegden zich gemakkelijk in hun woningen. Het complex als geheel voegde zich meer geleidelijk in het stedelijk weefsel. Voor diegenen die regelmatig het gebouw zagen, werd het ongemerkt een vertrouwd onderdeel van het straatbeeld. Nieuwkomers en voorbijgangers hebben het gebouw zeker opgemerkt en zich een uitgesproken oordeel gevormd. En ligt daarin niet ook juist de bijdrage van het gebouw aan de Haagse stedelijkheid? Plekken van verrassing en ontmoeting kenmerken de stedelijkheid. De Zwarte Madonna heeft velen verrast! 'Never a dull moment' is dan ook een goed getroffen titel van een hoofdstuk uit dit boek.

En nu is de Zwarte Madonna niet meer. Ik laat het aan de lezer om conclusies te trekken uit haar bestaan. Zelf heb ik me de vraag gesteld: 'waarom willen architecten dat we in het zwart wonen?'

Karin van Dreven
directeur/bestuurder Woningstichting Haag Wonen

een
omstreden
gebouw

De Zwarte Madonna is de naam van een befaamd woongebouw in het centrum van Den Haag ontworpen door Carel Weeber. Het gebouw was een van de eerste gerealiseerde projecten in het nieuwe stedenbouwkundig plan voor het Spuikwartier aan het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Hoewel het gebouw niet onopgemerkt bleef in de Nederlandse architectuurwereld kreeg het zijn grootste bekendheid door de omstreden sloopplannen.

Het woongebouw de Zwarte Madonna zou als het in 2007 niet gesloopt was waarschijnlijk nog jarenlang betrekkelijk anoniem als goede en betaalbare huisvesting in het Haagse centrum hebben gefunctioneerd. Langzaam maar zeker was het complex onderdeel geworden van het stedelijk weefsel en viel het minder op dan toen het nog als geïsoleerd object in een onbebouwde leegte stond. Precies zoals stedenbouwkundige en architect Carel Weeber had beoogd.

Het heeft niet zo mogen zijn. Voor dit deel van het centrum van Den Haag werden sinds de Tweede Wereldoorlog voortdurend grootscheepse plannen ontwikkeld. Plannen waarvan vaak slechts een klein deel werd gerealiseerd, waarna er vervolgens weer een compleet nieuwe visie werd gepresenteerd met telkens ook een nieuwe naam: Spuikwartier, Regeringswijk, Plan Nervi, De Nieuwe Hout, Forumgebied, Bezuidenhout-West, het BANK-gebied en het Wijnhavenkwartier. Het resultaat is een lappendeken, 'een verstelwerk waarvan iedere paar jaar een gat wordt gestopt.' Ook de Zwarte Madonna is zo'n realisatie uit een inmiddels verlaten visie, die moest wijken voor de nieuwste ideeën.

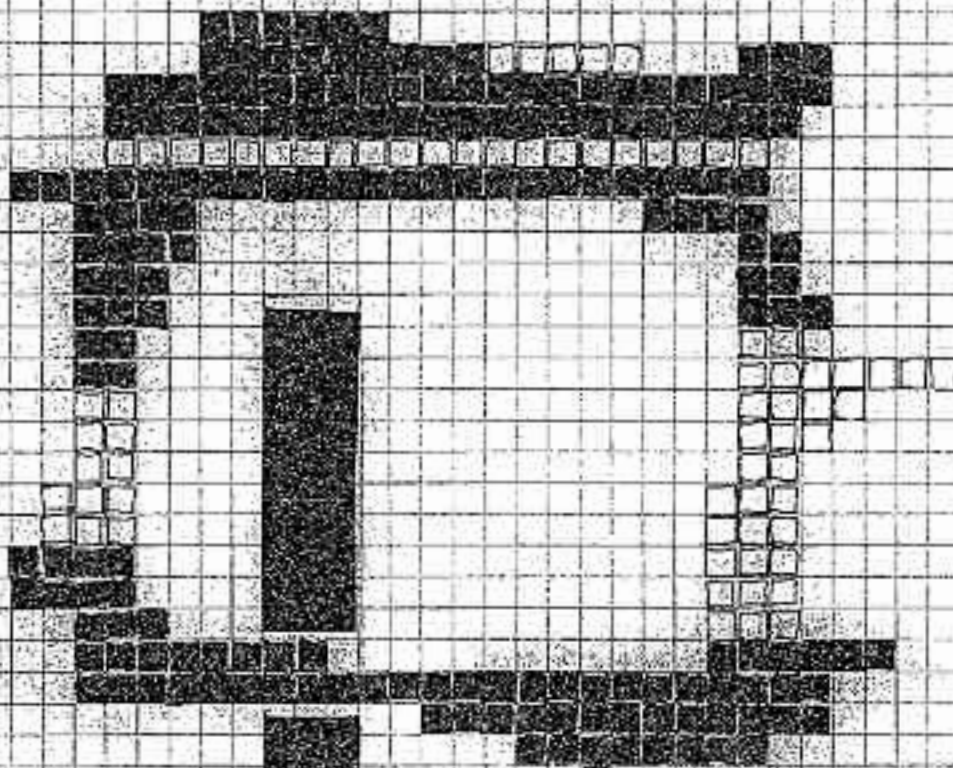
In deze publicatie wordt de opkomst en ondergang van de Zwarte Madonna besproken. Het gebouw heeft in de loop der tijd tot verschillende reacties geleid. Bij oplevering werd het verguisd als angstaanjagend monotone woonkazerne, maar rond het tijdstip van de sloop bleek er zowaar veel waardering bij bewoners en passanten.

R.I.P.

8 DEC. 1983 :

DE JUDOGRIVERS VAN DEEL HRAG

WETHOUDER DVG OUDJESTEM

EN

PROFESSOR DVG CAREE WEEBER

STRAAT VOOR PAAL ▼

BELEID ? : NEE ▼

INSRAAK ? : NEE ▼

ARCHITECTUUR ? : NEE ▼

het letlijkste gebouw van nederland

'Meneer Weeber, waarom maakt u toch van die lelijke gebouwen?'

Zo werd Carel Weeber ooit geïntroduceerd in het televisie-programma Pauw en Witteman. Het werk van Carel Weeber en de Zwarte Madonna in het bijzonder heeft tot wisselende commentaren en uiteenlopende kritieken geleid. Deze oordelen zijn niet statisch, want er werd op verschillende momenten verschillend over het gebouw gesproken en geschreven. Ook werd het gebouw op uiteenlopende manieren beoordeeld door het vakpubliek, de bewoners en de passanten. Globaal zijn er drie momenten geweest waarop deze meningen het sterkst waren: bij de presentatie van het ontwerp, direct na de oplevering en ten tijde van de sloop. In dit hoofdstuk wordt een inventarisatie gegeven van de verschillende meningen over de Zwarte Madonna.

Ontwerp

De presentatie van het ontwerp voor de Zwarte Madonna, een woongebouw op kavel GD VIII in het Haagse Spuikwartier, leidde direct al tot commentaren, die het best te typeren zijn als 'ritueel'. De Haagse architecten, de Welstandscommissie en de buurtbewoners laten gebruikelijke kritiekpunten horen. De Haagse architecten zijn volgens de *Haagsche Courant* van 7 december 1982 verontwaardigd dat Weeber naast zijn werk als stedenbouwkundige voor de bebouwing van het Spuikwartier tegelijkertijd optreedt als architect voor een woningbouwcomplex. Een architect stelt: 'Als stedenbouwkundige stel je eisen aan de architecten. Maar je bent snel geneigd om water bij de wijn te doen wanneer je als stedenbouwkundige maar ook zelf als architect bij een project betrokken bent.' Bovendien blijkt de opdrachtgever, woningbouwvereniging VZOS, op verzoek van de gemeente afgeweken te zijn van de gebruikelijke kleine groep in volkswoningbouw gespecialiseerde architecten waarmee men doorgaans werkt. Bestuurslid van de BNA Lex Dorjee: 'Een gemeente mag geen invloed uitoefenen op de architectenkeuze voor een bouwwerk dat de gemeente niet zelf laat bouwen.'

Wethouder Adri Duivesteijn bestrijdt dat er sprake is van vriendjespolitiek en verwijst naar eerder gemaakte afspraken met de drie stedenbouwkundigen voor het Spuikwartier. De architecten zouden een deel van hun stedenbouwkundig plan mogen uitwerken. Herman Hertzberger realiseert bijvoorbeeld een theatercentrum in het plan-Weeber. Het feit dat voor de stedenbouwkundige visie drie niet-Haagse architecten waren geselecteerd (Quist, Hertzberger, Weeber) was al eerder tegen het zere been van de Haagse architecten.

Duivesteijn oriënteerde zich toen al nationaal en internationaal: 'We moeten in Den Haag eens architecten hebben die iets neerzetten waarover gesproken wordt. Te weinig architecten van grote faam hebben hier gebouwd.'

Weeber zelf wijst alle kritiek van de hand: 'Ik ben zowel stedenbouwkundige als architect. Ik beoefen beide praktijken naast elkaar. (...) Die kritiek kwam toen van Haagse architecten. Ik kan me dat wel voorstellen. Maar je hebt mensen die kunnen metselen en je hebt mensen die kunnen timmeren. Er zijn ook mensen die het allebei kunnen. Het is geen oneigenlijke vermenging van functies.'

Er is niet alleen sprake van broodnijd, ook is er vanuit de Haagse architecten kritiek op de architectuur van Weeber, met name de veronachtzaming van 'het menselijke' in de architectuur en de 'harde, dominante autoritaire architectuur, waarbij het gebruik van de woning ondergeschikt is gemaakt aan vorm en materiaal.' Juist die hardheid leek de gemeente tegenover de nabijgelegen kantoorkolossen adequaat.

Buurtberaad

Hoewel er in het kaalgeslagen Spuikwartier geen sprake is van buurtbewoners, is er wel de aangrenzende Rivierenbuurt waar een bewonersvereniging protesteert tegen de 'falende planvorming'. Het buurtberaad Rivierenbuurt/Spuikwartier komt in mei 1985 met een *Protest manifest*, waarin gesteld wordt dat de monocultuur van kantoren in combinatie met het geringe aantal woningen tot een onleefbare en onveilige situatie zal leiden. Een ander kritiekpunt is de grootschaligheid van de plannen en de bouwhoogtes.

